

Aknaharc a Monte San Michèle északi lejtőjén.

Írta: *Nagy Andor* főhadnagy.

Az 5. Isonzói-csata lezajlása és a Col di Lana hegycsúcs felrobbantása után (hírszerzőink értesülése szerint) az olaszok, a Mte. San Michèle levegőbe röpitését vették tervbe.

A Mte. San Michèle megszálló csapatát akkoriban a honvéd gyaloghadosztály képezte. Ebből a kettős magaslatot az 1. és 3-ik honvédgyalogezered, az északi lejtőt a 4. és 17. honvédgyalogezered felváltva tartotta megszállva.

A déli lejtőt, a San Martinó-i és Doberdo-i frontszakaszokat a 17. közös gy. hadosztály csapatai tartották. Ez képezte a baloldali összeköttetést, míg jobboldalt a hadosztály területét az Isonzóba torkoló Wippach folyó határolja.

A védelmi állások, melyek tekintettel a sziklás terep nehézségeire, aránylag még kezdetleges állapotban voltak, a február és márciusi esőzések, továbbá az ellenséges tüzérség és aknavetők állandó rombolásai következtében még jobban megrongálódtak, úgyhogy a beosztott műszaki csapatok alig bírták a javítási munkálatokat végezni. Ami az éjszaka leple alatt elkészült (így is nehéz veszteségek árán), azt nappal az ellenséges tüzérség tönkrelőtte. Drótakadályok építése az ellenséges védelmi állások közelsége miatt lehetetlen volt (helyenként 10—15 m), így meg kellett elégedni az egy-két soros csillagakadályokkal, melyeket éjjelenként dobáltunk a saját állásaink elé. Kavernák még nagyon csekély számban voltak s akkoriban volt egynéhány munkában. Fúrógépek használata az első vonalban nem volt lehetséges, tehát csak kézierővel haladhatott a munka lassan előre.

Ebben az időben — kb. március vége felé — érkezett az A. O. K. rendelkezése: „Ellenség a Mte. San Michele felrobbantani készül, ellenakció megindítandó.”

Ezen harcmódra a hadosztályhoz beosztott 1/1. Sapp. és a 6/14. Sapp. szd. jelöltetett ki, az első a kettős magaslaton, utóbbi a Mte. San Michèle északi lejtőjén.

Az ellenakció megkezdődött. Századom (—/14.) a veszélyesnek vélt helyeken egyelőre ellenaknákat kezdett fúrni, egyéb helyeken több megfigyelő akna létesítetett, hogy az ellenség földalatti működését megfigyelhessük.

Pár napos megfigyelés azt eredményezte, hogy meg tudtuk állapítani, hogy az ellenség tényleg aknatámadást készít elő, aránylag már elég előrehaladott stádiumban van, tehát gyors és erélyes ellentámadás szükséges a terv meghiúsítására.

Egy összefüggő és a legjobban hatásos aknarendszer létesítésére, sajnos az ügy sürgősségére, a nehéz terepviszonyokra, továbbá a csekély műszaki munkaerőre való tekintettel, gondolni sem lehetett. Tehát meg kellett elégedni azzal, hogy csak a nagyon fontos és veszélyes helyeknél indítsunk aknákat.

Az ellenaknák elhelyezése megfigyeléseinken s részben lehallgatásokon alapult s mint a bekövetkezett harc és végeredményben a támadás sikeres kivédése bizonyítja, sikeresen történt.

A munka, miután állandóan sziklarétegben fúrtunk, nehezen és lassan haladt. Az ügyis gyöngye szd. létszáma a nehéz és idegölő munka következtében egyre apadt és az ott levő legénység szervezetére fásítólag hatott. Az állandó ellenséges tüzérségi és aknatűz nem szünetelt. Hathatós támogatást nyújtott a 4. honv. gy. ezr. derék műszaki százada, mely mint segítő erő, minden esetben kiválóan működött,

A megszálló ezredek legénysége, nem ismerve ezt az új harcmódot — hallva földalatti aknafolyosókról, árkok robbantásáról, stb. — nyugtalanul nézett a jövő elé; minden nesz aknamunkának véelve s az ellenséget máris maga alatt érezve, rémhíreket terjesztett. Ennek a körülménynek viszont az az előnye volt, hogy semmi gyanús nem kerülhetett el a figyelmünket, mert a legénység minden hallott, vagy hallani vélt neszről pontosan beszámolt.

Az első földalatti összeütközés a szomszédos hadosztálynál történt. A San Martinó-i védőszakasz egyik részén sikerült egy ellenséges aknába oldalt behatolni, azt elfoglalni és a benne levő zapatorikat elfogni.

Ez alkalommal egy utászörvezető, ki ezt az — aknaharcban tulajdonképpen szokatlan — esetet előkészítette és a rajtaütésnél vitézen küzdött, az arany vitézségi éremmel tüntettetett ki, melyet akkori hadtestparancsnokunk, József főherceg személyesen tűzött a kitüntetett mellére.

Ez a siker felvillanyozta úgy a megszálló, mint az aknaharcban aktív résztvevő legénységet. Közben saját körletünkben is lázasan folyt az előkészítő munka.

1916 május első felében a „Biene 5.”-ben egyik aknánk kb. 8—10 m-re

lehetett saját állásainktól, amikor közelben erős munkát észleltünk. Megállapítottuk, hogy közelünkben — kissé balra és mélyebben — egy ellenséges akna van, melyben az olaszok csak nappal dolgoztak. Ezt kihasználva és főleg munkáink leplezése céljából, főként éjjel dolgoztunk, a nappalt megfigyelésre fordítottuk. Robbantásra saját részről gondolni sem lehetett az állásaink közelsége miatt. Így elhatároztuk az ellenséget a lehetőségig megközelíteni és egy fojtott töltéssel aknáját szétrombolni. Néhány napra a hajnali órákban a kérdéses akna altisztje jelentette az ügyeletes tisztnek, hogy az ellenség, mint rendesen megkezdte a nappali munkát. Feith hadnagy erről személyesen meggyőződött, de tartva attól, hogy az ellenség esetleg eltérve eredeti céljától: észrevéve a mi közellétünket, — időnek előtte robbantani fog, elrendelte, hogy az aknában csak két ember maradjon mint megfigyelő s a többi a közeli kavernába menjen.

Alig távozott Feith hadnagy néhány száz lépésre az árokban, hatalmas robbanás verte fel a *reggeli* szokásos csendet, megremegtetve az egész Michelét és utána egy erős ellenséges tüzérségi tűz indult meg.

Az ellenség tényleg eltérve eredeti céljától, robbantott. Célja lehetett saját aknánk szétrombolása és a keletkezett tölcser birtokbavétele, onnan esetleg egy új akna indítása állásaink alá.

Mint az alábbiak igazolják, ezen célját a legteljesebb mértékben sikerült megghiúsítanunk és azonkívül magunknak ebből a robbantásból előnyt biztosítanunk.

A robbanás hatásától a saját árok rész mintegy 20 m kiterjedésben erősen megrongálódott és előtte kb. 8 m-re egy nagy tölcser keletkezett (8—9 m. átm.).

Az ellenség nyomában a robbanás után egy erős pergőtűzet leadva megkísérelte a tölcser elfoglalását, ami az ezen részt megszállva tartó 4. honv. gy. ezr. 2. szda és a Feith hadnagy utászai által véresen visszautasított. A robbanás hírére félszakasz utász és félszakasz gyalog árkással a helyszínre mentem és a megrongált árok részt sikerült is estére annyira rendbe hozni (bár nagy veszteség árán), hogy elkészülhettünk a tölcser elfoglalásához, amit célunkul kitűztünk, annyival is inkább, mert a tölcser pereme dominálta az egész Michèle északi lejtőjét, sőt az egyik magaslatot is kitűnően lehetett onnan oldalazni.

A sötétség beálltával az ellenséges tüzérségi tűz alábbhagyott, tekintettel az állások közelségére, az olasz gyalogság géppuska tüze és világító rakéta kévái azonban nagyon megnehezítették feladatunkat. Az árokból kimenve előrehaladni lehetetlen volt és túl nagy áldozatokat követelt volna, mert az ellenség beállított géppuska tüze állandóan kattogott és az előttünk elterülő terep a már említett világítórakéták tömkelegétől nappali világítást nyert. Kísérletünk, kúszva elérni a tölcser, oda vezetett, hogy a kimászás után (melyet 3 emberrel kíséreltem meg) egyik emberem elesett, a másik megsebesült. Erre egy sappe-val indultunk a tölcsernek. Ez viszont nagyon lassan haladt. A sziklás terepen a robbanás következtében a már hónapok

óta kidobált drótakadályok egy erős összevisszaságot képezve, nagyon gátolták munkánkat. Végre éjfél felé kb. 1—1½ m-re megközelítettük a tölcserét. Ekkor egy kissé csöndesebb pillanatban egy tizedesemmel és egy honv. törzsőrmesterrel beugrottunk a tölcserébe, hova egy rakasz (Lakos) kézigránátot dobtak utánunk. Szerencsére a tölcser még üres volt, de az ellenség is úgy, mint mi, egy sappéval közeledett, amit két kísérőmmel a tölcser ellenség oldali peremére kúszva észleltünk; erre erős kézigránáttúzzal támadva őket, visszahúzódtak.

Közben saját sappénk elérve a tölcserét, azt a saját állásainkkal összeköttöttük s így bekapcsolva védelmi vonalunkba, megerősítettük. Célunk sikerrel járt.

Néhány napra ezen esemény után a Cote 124-el (Biene 3.) az ellenség egy aknájával tévesen, a két állás között napvilágra került. Ugyanez éjszaka sikerült ezt az aknát is birtokunkba vennünk és a következő napok folyamán saját védelmi állásunkkal trapézszerűen egybekötni. (Hófer jel.)

Ezen trapézállás bal oldalán erős földalatti munkát észelve, a hallottak irányában egy ellenaknát indítottunk, mellyel az ellenséges akna alá kerülve, azt megsemmisítettük.

Ugyanez időben a Biene 4.-ben is két aknánk az ellenséges aknák közelébe jutott, továbbá a Biene 3.-ban szintén sikerült egy másik aknáunkkal egy ellenséges aknát megközelíteni, úgy hogy az előkészületek a robbantáshoz már folyamatban voltak és tekintettel arra, hogy a kettős magaslaton s a Michèle déli lejtőjén is vége felé közeledett az aknaharc, a Monte San Michèle nem juthatott a Col di Lana sorsára, tehát meg volt mentve.

Századam ebben az időben alig egy szakasz erejével rendelkezett s a megmaradt legénység is a nehéz harctól elcsigázva pihenésre szorult. Ezért még a teljes befejezés előtt kénytelené vált egy új szd. beállítása s a már teljesen szétmorzsolts szd. felváltása, a mi június elején meg is történt.

Mint később megtudtam, a századot felváltó, Tausch szds. parancsnoksága alatt levő utász szd. eredményesen be is fejezte a harcot az északi lejtőn.

Még megemlítem, mint rendkívül érdekes esetet, a szomszédos (1/1. Sapp. komp.) század egy sikerét. Hrabecz hdngy. egy ellenaknájával behatolva egy ellenséges aknába, azt már robbantásra készen találta, tehát talán percek kérdése volt a bekövetkező robbantás. Nevezett hadnagy a gyűjtővezetékét megkeresve, azt elvágta, a robbanó töltést kiépítette és azt előretolva, az ellenséges állás közelében semmisítette meg az aknát, megrongálva az árkokat is.

Helyenként még ezek után is történtek kisebb földalatti harcok, sőt San Martinó-nál (hol Horny utász fhdngy. egy egész aknarendszert semmisített meg), hova századommal úgy június végén kerültem, egy aknára bukkantam, mely az ellenséges előállásba vezetett, de attól pár lépésnyire el volt torlaszolva s egy olasz őrszem állandóan figyelőívessel jelezte ott-

létét. Mivel itt is még a robbantott tölcser rész volt és a két állás úgyszólván pár lépésnyire egymástól feküdt; nem lehetett az ellenséget könnyen kirobbantani, így megelégedtünk azzal, hogy az ellenséges őrszemet egy saját őrszemünk szintén figyelőlövéseivel ellenőrizte.

Nagy Andor főhadnagy.

Ugyancsak e harcokra vonatkozólag Szakáts Árpád főhadnagy, a 2. század parancsnoka a következő jelentést küldte az ezredparancsnokságnak:

Tölcserharcok a Biene 5.-ben (2. század). A század 1916. március 9-én rendkívül nehéz viszonyok között szállta meg a Biene 5-öt. Az állás alig 50—60 cm. mély, vízzel volt tele, melyben hullák úszkáltak. Az árkon kívül még homokzsákokból és páncéllőrészekből összerakott mellvéd képezték azon vonalat, amelyet a tőlünk 20—25 lépésre lévő, a technika összes vívmányaival felszerelt ellenséggel szemben a végső-kig tartanunk kellett.

A *legénység* páratlan munkakedvvel és szorgalommal látott nehéz munkájának, az állás kiépítésének. Március végére sikerült — dacára az állandó kézigránát, aknavető és az alig 1½ km-re lévő Mte. Fortin, tökéletesen oldalozó útegei tüzeinek — az árkot 1—1.20 m-re mélyíteni. Eközben a század súlyos veszteségeket szenvedett. Ekkor hallottam először, hogy az ellenség a föld *mélyében* felénk dolgozza magát. Bár *még* nem volt megállapítva, hogy odaát kavernát, vagy aknafolyosót fúrnak-e, a 6/14. árkász század 2. szakasza Nagy Andor hadnagy parancsnoksága alatt nagy erővel kezdett az ellenaknákon dolgozni.

Április hónapban a munka lankadatlanul folyt, sőt a század az általa kezdeményezett kézigránát harcokban az ellenségnek súlyos veszteséget okozott. Eközben állandóan hallatszott az olaszok kopácsolása. Minden kétséget kizárólag megállapítottuk, hogy az olaszok aknafolyosón dolgoznak, úgy hogy senkit sem lepett meg a hónap végén Müller luzern-i hajóskapitánytól eredő ama hír, hogy a Mte. San Michèle „Nordhang”-ja alá van aknázva. Az ellenség, miután a sziklák felületén nem tudta a védők ellenállását megtörni, azoknak belsejében kísérelte ezt meg. Szándéka volt az állásokat aláfúrni, felrobbantani s az így támadt réseken áttörni. Tudatában voltunk ennek, de úgy a legénység, mint a tisztek rendíthetetlen bizalommal és acél-degekkel fáradhatatlanul dolgozva várták a fejleményeket.

Május elején már csak 1—2 lépés választott el bennünket és 10-étől az állás veszélyeztetett részét kiürítettem. Az utolsó napon a kopácsolás megszűnt s csak időnként lehetett zajt hallani az aknafolyosóból. 12-én hajnalban a csend tökéletes volt. Sejtettük, hogy döntő pillanatok előtt állunk. D. e. 6 órakor hatalmas robbanás remegtette meg az állást. Árok és fedezékek összedőltek, de a kiürített részen. A robbanástól — ez volt hetek ernyedetlen figyelésének gyümölcse — veszteségem nem volt. A vonaltól mintegy 6 lépésnyire egy 12 lépés hosszú és 8 lépés széles tölcser képződött,

az árok rombadőlt, de megmaradtak a védők, kik gyorsan zárkózva, az ellenség három egymásutáni támadását, annak súlyos vesztesége mellett, visszaverték. Az olaszoknak azonban sikerült a tölcsért megszállani. Megkezdődött a harc a tölcsérért. Nekirohanni, a kedvezőtlen terepviszonyok és ellenséges túlerő miatt nem volt célszerű, túlságos áldozatot követelt volna. Sappe-et kellett építeni hozzá. 13 órán át dolgoztak a legnagyobb erőfeszítéssel honvédek és sappeurok állandó kézigránát harcban. 13 órán át küzdött tiszt és legénység túlerő és a Karszt kemény sziklája ellen és a tölcsér a mienk lett.

Az ellenséget az első balsiker nem csüggesztette el, többi aknafolyosóján tovább dolgozott. Május 20-án, midőn a 3. század volt állásban, az olaszok felrobbantották a második aknát. Ez is rövid volt. Támadni nem volt kedvük. Lassan dolgozták magukat a tölcsérig előre, melyet sikerült is birtokukba venni.

Június 5-én ment századom újra a Biene 5.-be. Feladatomban volt a tölcsért visszafoglalni s a megoldáshoz egy lángszóró bocsájtatott rendelkezésemre. 6-án este az ellenséges tüzérség szokás szerint hevesen lőtte vonalunkat. A legénység támadó kedvét azonban nem tudta csökkenteni, sőt növelte. D. e. 11 órakor hatalmas kézigránát rajtaütés után működésbe lépett a háború egyik legborzalmasabb harceszköze: a lángvető. Hatása óriási volt. Minden elhallgatott. A pillanatnyi csendet kihasználva, Szüts tiszthelyettes megszállotta a tölcsért. Az ellenség ebbe nem tudott belenyugodni, kézigránáttal kísérelte meg visszafoglalni. 7 órán át tartó megszakítás nélküli kézigránátharcból a honvédek kerültek ki győztesként s a tölcsér véglegesen a birtokunkban maradt. Ezzel befejeződtek a Biene 5. tölcsérharcai, melynek hőseiként ki kell emelnem Bugyáki zászlóst, Szüts tiszthelyettest, Nagy sappeur hadnagyot.

Szakács Árpád főhadnagy.

* * *

Ha az ezredet egy másik ezred fölváltotta, rendszeren egy ideig a Valone völgyben, a Mte. San Michèle mögött volt tartalékban. A Valone völgy egyik részében volt azonban a 20. honvéd hadosztálynak egy honvéd temetője is, amelyben 1000 hős honvéd pihent. A 4. honvéd ezred állományában volt egy öreg tárogató cigány. Csendes időkből a cigányzenekar és ez az öreg tárogató mulattatta a pihenő honvédeket. Néha azután holdvilágos estéken kiült az öreg cigány a honvéd temető közepére és a temetőben nyugvó bajtársaknak fújta a szebbnél-szebb magyar nótákat. József főherceg ő Fensége egy alkalommal ilyen estén a Valone völgybe jött le, meghallotta a tárogató szót és ezt a jelenetet az alábbi gyönyörű versben énekelte meg:

TÁROGATÓ A DOBERDÓN.

Sápadt holdvilágnál,
Kékes árnyak között
Virrasztott a halál
A Doberdó fölött.

Fehér sziklafogak,
Mint a kutya, ha mar,
Reám vigyorogtak.
Fázva mentem hamar

Mint pokoli szemek
Tüzesen pislogtak
Az ágyúk s mint ebek
Veszetten ugattak.

A Valone fölött
Halál-aratásban
Engem egy kő fődött;
Megálltam és vártam.

Ágyúzás, vad tusa,
Remeg a Doberdó;
A pokol himnusa,
Ördögi dáridó.

A völgyben búsan szólt
Egy szép tárogató;
Szava mély ima volt,
Oly nagyon megható.

Fönt dül a küzdelem;
Lent hő ima virraszt;
Még nincsen kegyelem;
A rémség vért fagyaszt.

A völgybe leérve
A hang után megyek,
Az útról letérve
Sziklák közt sietek;

Nagy keresztterdőben
A hős honvédeknel,
Csendes temetőben,
Hol már senki sem él.

Gránátok suhogtak
Mint halálmadarak;
Repeszek nyávogtak,
Akár kányahadak.

Ott a kereszttek közt,
Ülve fehér sziklán,
Élő a holtak közt,
Egy jó honvéd strázsán

Fújt bánatos szép dalt
Kis tárogatóján,
A hősi halált halt
Hű bajtársak sírján.

ők hallgatták csendben
A bús szép nótákat,
S virágot szedtek mennyben,
Ledobták azokat.

Láttam esni szépen
A kis virágokat,
Tündöklő dicsfényben
Hulló csillagokat.

József főherceg.

A következő hónapokban az olaszok minden arra irányuló igyekezete, hogy a Monte San Michèle Nordhangon tért nyerjenek, kudarcot vallott. E küzdelmekben halt hősi halált Csetle Géza hadapród.

Június 29-én az ezred részt vett a hadseregünk által végrehajtott hatalmas gáztámadásban, mely az olaszoknak szörnyű veszteséget okozott.

Július hónapban az ezred eddigi dicsőséges harcszinteréről a Mte. San Michèle Nordhangról újra San Martinóba rendeltetett. A San Martinó-i harcokban az ezred ismét fényes tanújelét adta kiváló harcászati képességének. Itt különösen az ezred bomba vetői működtek az ellenségre nézve nagy veszteséget okozó eredményességgel.

A VI. ISONZÓI CSATA.

Ezekről a harcokról és az ezt követő 6. Isonzó-i csatáról az itt következő harcjelentés számol be részletesen:

HARCJELENTÉS.

Monte San Michèle utolsó napjai.

1916. aug. 6.—aug. 10.

A m. kir. 4. honv. gy. ezred július 26-tól augusztus 4-ig Ste. Martinó del Carsoban volt állásban. Az erőknek és bombavetőknél célszerű csoportosítása ezen állást védelemre kitűnőnek minősítette. A Biene 12. és 13. Barna százados, 14—15. Rajnoga őrnagy, 16—17. Szilágyi százados parancsnoksága alatt volt. A bombavetők a jobbszárnyon Sefcsik főhadnagy, a balszárnyon és középen Gazdag hadnagy parancsnoksága alatt állottak. A bombavetők csoportosítása az összpontosításukat lehetségessé tette, géppuskák oldalozólag voltak felállítva. A bombavetők célvázlata mellékelve. Ez időben az ezred működése, tevékenysége az ellenségnek sok veszteséget okozott; több ízben az állást felgyújtottuk, kézigránát rajtaütések által az olaszt munkájában megzavartuk, parancsban kiadtam, hogy minden ellenséges bomba tízszeresen megtoroltassék. Amidőn az ezred Ste. Martinónál állásban volt, több mint 1300 bombát löttünk hatásosan az ellenségre. Ezelőtt kifejtett aktív tevékenysége ezáltal annyira lefokozódott, hogy semmit sem mert kezdeményezni, pedig egyes jelekből támadó szándéokra lehetett következtetni. A 20. h. o. parság a következő elismerést nyilvánította az ezrednek:

„A 4. honv. gyal. ezred parság körletét megvizsgálva, ottan a legnagyobb rendet és tisztaságot tapasztaltam. A San-Martinó—Devetaki-i úton, amely régebben tele volt elhullasztott gyalogsági löszerrel, most egy töltenyt sem láttam.

Kratochvil ezredesnek ez alkalommal, valamint a védőállás javítására irányuló kezdeményező munkálataiért dicséret elismerésemet fejezem ki.”

Augusztus 3-ról 4-re az ezred felváltott a 17. h. gy. e. által; csak én maradtam még 24 órával tovább az állásban, hogy a 17. h. gy. e. új parancsnokát, Klein alezredest tájékoztassam. A 17. h. gy. e. nem úgy szállta meg az állást, mint a 4. h. gy. e., de sikerült meggyőzőnöm Klein alezredest, aki augusztus 4-én ezt elrendelte, úgy hogy a Biene 12. és 13. fölött mint külön csoport, Taries százados vette át a parancsnokságot, a bombavetők is úgy szerveztettek. Az állás úgy lett megszállva, amint a 4. h. gy. e. megszállva tartotta. Mily célszerű volt ez, mutatja a 17. h. gy. e. eredményes működése a következő nehéz napokban.

A 4. h. gy. e. 2 zászlóalja, mint tartalék a Segeti táborba ment. Két század Kuszko százados parancsnoksága alatt a Crnci-barlangba, két század és pedig Schiller és Molnár századok a devetakii és Schlucht kavernákba irányítottak. Ilyen volt a helyzet 6-án is, amidőn az ellenség egész nap

dobpergésszerű tüzeléssel támadta meg a Mte San Michèle, illetve az egész Isonzó frontot. Kuzskó százados két századdal a futóárkok kiépítésén dolgozott, melyek a Biene 10. és 14. felé vezettek. Az ellenséges ágyútűz azonban már augusztus 6-án annyira fokozódott, hogy a két századot a barlangban készenlébbe helyeztem.

Aug. 6-án d. u. 4 óra 45 p.-kor Kuzskó (vitéz Kálóczy) szds. azt a parancsot kapta a dandártól, hogy csoportjával azonnal induljon ellentámadásra a Mte. San Michèle felé. Kuzskó százados a 9. szdot a Biene 10. felé vezető futóárkokban előrerendelte s utána a 12. szdot. Alighogy kb. 300 lépésnyire előrenyomultak, az ellenség nagy tömeggel nyomult előre. Kuzskó (vitéz Kálóczy) szds. elhatározta, hogy az ellenséges támadást felfogja és a Crnci-i ház-csoporttól északnyugatra San Martino felé vezető kőfal mentén kb. 1000 lépés kiterjedésben állást foglalt. Az olaszoknak a támadása azonban a Kuzskó csoport heves tüzelése folytán megakadt, csak egyesek jutottak a kőfalig, ezek közül hármat foglyul ejtettek. Az elfogott három olasz vallomásából az tűnik ki, hogy kb. 4 zlj. intézte a támadást a Crnci barlang felé és mögötte is voltak még támadó lépcsők. A támadó olaszok a Kuzskó század (csoport) heves tüzelése folytán kb. 120 lépésnyire vonultak vissza. A Kuzskó század az állást a legerősebb ágyútűzben védte, miközben elég érzékeny veszteséget szenvedett. Így Kuzskó százados két századával felfogta az ellenségnek azt az áttörési támadását, amely a Biene 10. és 11-en keresztül megsemmisítette az 1-ső ezrednek Bartolfy zlját és *azon keresztül a Crnci-barlang felé akart előnyomulni és a frontot áttörni. Ezt Kuzskó teljesen megakadályozta.*

Augusztus 6-án d. u. 5 óra tájban érkezett a h. o. parnok nekem személyesen adott telefonparancsa, mely szerint az ezred Segetiben lévő két zászlóaljja azonnal a Valonéba indul és pedig az egyik Lokvicán keresztül, a másik Pristantin keresztül, én pedig személyemre menjek előre a Valone völgybe és ha az ezred élével odaérkezik, akkor jelentést tegyek a h. o.-nak. Azonnal kiadtam a parancsot telefonice Rajnoga őrnagynak, Mayer századosnak és Szilágyi századosnak. A parancs az, hogy Rajnoga zljával Lokvicán át megy a Valone völgybe, míg Szilágyi félzljával és Mayer félzljával Pristantin keresztül. Személyemre szűkebb törzsemmel azonnal elindultam Pristantin keresztül Rupára. Itt az odairányított lovakkal vágóban Valone völgybe lovagoltam, a telefonállomásnál elhelyezkedtem és vártam az ezred élének beérkezését. Ez idő alatt igyekeztem a harchelyzetről jelentést kapni, mert különféle hírek keringtek; így: hogy a Biene 3—4, valamint a 7—11. ellenséges kézben van, másrészt, hogy Szirmay 3. ezredbeii főhadnagy zlj-parnok visszafoglalta volna a Biene 7—11-et. Kerestem telefonösszeköttetést a h. o.-val, mire felolvastatott a következő parancs, amely később írásban is kézbesített:

„Benke.— 1. saját erőink tartják a vonalat a Biene 6. balszárny Kaverna? a-n keresztül Crnci barlang irányában, hol Kuzskó százados két századdal áll, ettől balra Biene 12-ig Bucek főhadnagy által tartva, innen

Biene 17-ig az állások birtokunkban vannak. Helyzet az északi lejtőn nem tisztázódott.

2. A San Michelére való ellentámadás céljából Coticinál Pollák ezredes által két zlj. a 4. h. gy. e. és 2 zlj. a 43. gy. e.-től csoportosítandó. A támadások az én parancsomra indítandók.

3. A San Michèle támadó csoport jobbszárnya biztosítására a Nordhang a 3. h. gy. ezred II. zlja által lehetőleg visszafoglalandó, ele legalább a Biene 1—6-ig mögötti II. állás tartandó.

4. Schiller fhdgy. a 4. h. gy. ezred $\frac{1}{2}$ zászlóaljával szállja meg a 242. és a Coticitól nyugatra lévő magaslatokat Cotici és az ott lévő tüzérség fedezésével.

5. Mindkét 60 cm-es fényszóró a sötétség beálltával működésbe lép. Feladatuk az ellenséges fényszórók Nordhang irányában való működését — bármily áron — feltétlenül megghiúsítani.

6. Ezen parancs kézbesítendő Kratochvil ezredesnek, a Valone tábor parancsnoksága útján, Pollák ezredesnek a 20. tüzér dandár útján.

7. Kiadatik, Benke, Csatay, László és Valone tábornak.

Luxdelta 20. Op. 219/48.

Az Op. Nr. 219/48. parancs kiegészítéseként, elrendelem:

1. Häuser alezredes átveszi a parancsnokságot, Falk zlj. (II./3.) és a Kaverna 8.-a és Wippach között lévő összes erők felett. Mindenekelőtt a II. védelmi állás birtokba veendő, ezután menjen át támadásba. Az első védőállás azon részei, melyek még birtokunkban vannak, feltétlenül tartandók.

2. Tüzérség már most rendezkedjék be éjjeli lövészetre. Előnyomuló gyalogság Benke által bányalámpákkal ellátandók, mellyel általuk az arc-vonal hátrafelé jelzendő.

3. A támadás Mte. San Michelére Pollák ezredes által még az éj folyamán lesz végrehajtva.

Kiadatik: Benke, Csatay, László, Kratochvil és Häuser ezredeseknek és Valone tábornak.

Luxdelta 20. Op. 219/48.

Schiller csoport ténykedése ez idő alatt.

A Devetaki Schlucht Kavernában Schiller főhadnagy parancsnoksága alatt lévő 6. Mitzky zászlós százada és az 5. Molnár hadnagy százada 6-án délután 5 óra 30 perckor azt a parancsot kapták, hogy Citicibe induljanak és a 242-es magaslatot szállják meg. A legnagyobb ellenséges srappell és gránát tűzben a 2 század felvonult Coticibe, ahol az 5. század a 249. magassági pontot, a 6. század a 242. magassági pontot szállta meg, tüzérségünk biztosításával. D. u. 7 óra 30-kor parancs érkezett, hogy a két század vonuljon a Mészáros dolinába, ahol Szirmay 3. ezredbeli főhadnagy parancsnoksága alá lép. Az 5. század a legnagyobb puska- és bombatűzben sűrítette a Sárkány-féle futóárokotól balra lévő gyér rajvonalat. A fél hatodik század a balszárnyat hosszabbította meg, a másik fele tartalékba helyeztetett.

Az éj folyamán parancs érkezett a főállás visszafoglalására, ami háromszor kíséreltetett meg, de a nagy veszteségek miatt nem sikerült.

Amidőn az ezred éle kb. d. u. 7 óra 30-kor Rajnoga őrnaggyal Valoneba beérkezett, ezt jelentettem a hadosztálynak és egyszersmind elrendeltem, hogy vízivás céljából rövid pihenőt tartson a csapat és azután meg fog történni a menet folytatása Coticibe. Puskagolyóktól a Valone völgyben sebesülések történtek s ezenkívül a Valone völgyet és a felvezető szerpentint nehéz tüzérséggel lőtték, miáltal repesz darabokkal elárasztották a lejtőket. Magam a szűkebb törzzsel Coticibe elindultam és kerestem az összeköttetést Pollák ezredessel, további parancsok átvétele céljából. A Cotici úton jöttek a felvételező kocsik és málhás állatok. Görz füstfelhőben égett az Isonzó mentén, a terep Cotici környékén gránátűzben volt, a segélyhely Coticiben szintén égett. A levegő tele volt puszkapor, füst és kénzaggal, így érkeztem be a dandárhoz Coticibe.

Kb. d. u. 11 óra tájban lehetett, amidőn Pollák ezredes beérkezett. Beérkezett továbbá ezredemnek nagyrésze, amely Cotici környékén dolinákban elhelyeztetett és felzárkózott. Később megérkezett Stadler ezredes is, aki átvette a parancsnokságot. Stadler ezredes szóbelileg a következő parancsot adta, amely később írásban is kiadatott:

Intézkedés 1916. augusztus 6-án d. u. 11 óra 30-kor.

1. *Helyzet:* Amennyire ismeretes a Biene 1, 2, $\frac{1}{2}$, 3, 4 és részben az Äben az ellenség, 70 lépésre a Biene 5-ben mi, 6 közepén mi, a 7-ben és a 7 mögötti felvételi állásban az ellenség. Az 5 és 6 mögötti felvételi állásban mi, a 8 és 9-ben Szirmay főhadnagy (3. h. gy. e.) és Schiller főhadnagy (4. gy. e.) 11 és 12 állítólag saját kézben van.

2. Häuserer alezredes által a Biene 1—6-ban a régi helyzet helyreállítandó.

3. Zeiss főhadnagy által a Biene 12—17-ben a régi helyzet helyreállítandó.

4. Saját csoportom: 4. h. gy. e. 2 zlja és a 43. gy. e. 2 zlja Coticiban alakul, azután a Biene 7—11-ben a régi helyzet helyreállítandó.

5. Elrendelem: Kratochvil ezredes (támadó csoport $2\frac{1}{2}$ zászlóaljjal: 2 zlj. saját ezredéből, 15—16. szd. a 43. gy. ezredtől). Először a Biene 7 visszafoglalandó, azután a régi védelmi állásra merőlegesen csoportosulva, bal-szárnyal a 2 állásnak az első állásba való torkolásánál, — délnyugati irányban előnyomulni. Irány: jobbszárnyal a régi állás menete. Több mélységi hullámba tagozódva.

Wokalek őrnagy (felvételi állás) megszállja a 43. gy. e. 3 zljal a Biene 7—11 mögötti második állást, mely minden támadás ellen feltétlenül tartandó. Dandártartaléka 43. gy. e. Va IV. zlj. Coticiben.

6. Jelentés óránként legalább egyszer.

7. Biztosítás és összeköttetés állandóan fenntartandó. A részletes intézkedések újból kiadandók.

8. Tüzérség zárótűzet ad.

9. Jelzések: Piros és zöld jelzi az első vonalat a terepen.

10. Végrehajtás: Csoportosítás jelentendő. A támadás időpontja csak ezután lesz elrendelve. Ne sokat löni, kézigránatokkal megrohanni.

11. Összeköttetés: szomszédokkal fenntartandó. Biztosítás oldalban és hátban. Távbeszélő összeköttetés szóban elrendelve.

Kiadatik: Kratochvil, Pollák ezredesnek, a dandártartalék parancsnoknak. Tüzérség és szomszédoknak kivonatossan. Stadler ezredes.

A fenti parancs alapján éjfél után 12 óra 15 perckor a zljparnokok előzetes tájékoztatása céljából kiadatott szándékom a Mte. San Michèle visszafoglalására, azon megjegyzéssel, hogy mivel a helyzet nem világos, a végleges intézkedést csak akkor fogom kiadni, mikor a kellő tájékoztatást Reviczky alezredes csoportparnoknál személyesen megszereztem. De a Mte. San Michèle visszaszerzésének teljes erővel kell megtörténnie.

A dandártól kézigránát és lőszer kéretett, melynek kiosztása bizonyos időbe került. Fejenként 3 kézigránát osztatott ki.

Én Coticiből előre mentem Reviczky alezredeshez, ami a sötét éjszakában meglehetősen nehezen ment, amennyiben az út két sorban kocsikkal volt eltorlaszolva. Azonkívül az ellenséges tüzérség gránatokkal, srappellekkel lőtte az utat és ellenséges gyalogsági golyók csapkodtak le körülöttem. Az út szabaddá tétele végett azonnal megtétettek az intézkedések. Reviczky alezredeshez beérve, azonnal tájékoztattam a helyzetről. A Reviczky alezredesnél nyert tájékoztatás, valamint a Kaverna 8a-ban lévő Lindenfelt 8-ik ezredbeli századparancsnok tájékoztatása alapján a következőkép alakult ki. Lindenfelt 3-ik ezredbeli századparancsnok tájékoztatása alapján a következő kép alakult ki.

A Biene 6 közepe a mi kezünkben. A Biene 7 közepén egy gránátlyukban 20—25 vadász. E vadászoktól a kaverna 8 a-ig az összeköttetést létesítve egy fél század 3-ik ezredbeli áll. A Biene 8-al nincs összeköttetés. A Biene 9, 10, 11-ben az ellenség nemcsak a főállásban van, hanem a felvételi állásban is. Ez ellene mondott annak a hírnek, hogy a Bienék a mi kezünkben volnának. A helyzet a Biene 8, 9, 10, 11-ben tehát teljesen bizonytalan és nem tisztázódott. Szirmay 3-ik ezredbeli főhadnagytól beérkezett helyzetjelentés szerint a neki alárendelt legénység, éhes, kimerült, kéri annak felváltását.

Augusztus 7-én délelőtt 1 óra 25 perckor érkezett Szirmay főhadnagytól a jelentés, mely szószerint a következőképpen hangzik:

„Zeiss csoport még mindezideig nem érkezett meg. Kérem megsürgetését, mert a legénység kimerült és éhes, szürkületben a leváltás nagy veszteséggel jár.”

Mivel a helyzet teljesen bizonytalan volt és a Zeiss csoport támadásáról semmi hír nem érkezett, elhatároztam, hogy két 4-ik ezredbeli zlj-al és két 43-ik ezredbeli századdal az elvesztett Bieneket a legnagyobb eréllyel visszafoglalom és pedig *mivel a helyzet megváltozott, nem a dandárparancs sze-*

rint, hanem attól eltérőleg, saját felelősségemre három csoportban. A jelenlévő három csoportparancsnoknak a következő parancsot adtam:

„Tájékoztató a helyzetről. Elhatározás, hogy a 7, 8, 9, 10, 11. Bieneket visszafoglaljuk. A támadás a következő csoportosításban hajtandó végre: Rajnoga őrnagy két századdal és pedig a Halász és Szakács századdal a Biene 7 és 8-ra, a Szilágyi csoport három százada a Biene 9 és 10-re, a 43-ik ezrednek két százada Fromussa kapitány parancsára alatt és a 8-ik század Kottán hadnagy parancsnoksága alatt mint csoporttartó a Rajnoga csoport mögött. *A támadás a legnagyobb eréllyel és határozottsággal hajtandó végre* és pedig először a Biene 7, 8 ellen és így folytatólagosan a Biene 11-ig fennakadás nélkül. Szirmay főhadnagynak pedig 1 óra 15 perckor a következő parancs adatott ki:

A 4-ik ezred két zlj-a és egy fél zlj. a 43-ik ezredtől elfoglalja a Biene 7, 8, 9, 10, 11-t.

Zeiss alezredes két zlj-al a Biene 12 irányában támad. A támadást a következőképpen rendelem:

Rajnoga őrnagy két századdal és az ott lévő csapatrészekkel elfoglalja a Biene 7, 8-at.

Szilágyi százados 3 századdal a Biene 9, 10-t. Parancsnoksága alá lépnek azon csapatrészek, melyek a Bienekben vagy mögötte tartózkodnak.

Barna százados két századdal elfoglalja a Biene 11-t.

Főhadnagy úr a kellő küldöncöket, vezetőkül járőröket, stb. csoportparancsnokoknak rendelkezésére bocsátja,

E parancs vétele után Főhadnagy úr azonnal írásbeli helyzetjelentést küld be a helyzetről a Biene 7, 8, 9, 10, 11-ről. Addig, míg a Bienek visszafoglalva nincsenek, csoportjának leváltásáról szó sem lehet.

Kratochvil ezredes.”

Az ezred felzárkózása csak nagyon lassan ment, mért az út kocsiakkal volt tele. Még 2 óra 45 perckor kértem a dandártól tábori csendőrök közreműködését az út szabaddátétele végett. Az ellenséges tüzéség nehéz gránátokkal lövi a menetvonalat. Amint Rajnoga-csoport álláspontomhoz a Mte. Michèle éllel beérkezett, azonnal folytatta útját és pedig a Halász század a kaverna 8-a felé, a Szakács század a Biene 8 felé.

2 óra 50 perckor a dandártól a következő parancs jött, melynek alapján Rajnoga őrnagynak a biztosítás szívére köttetett.

39. h. gy. dandárparancsnokság. Op—No. 220/1. Kratochvil ezredes. 14. Tábori posta 1916 VIII. 7. D. e. 2 óra.

1. Utolsó hírek szerint az ellenség a Biene 6-ba is betört. Brosch őrnagy csoportjának részei a 2. állásban vannak, ott, ahol a 2. állás az 1-be torkol (éllel valószínűleg a 8a. kavernánál vagy még az előtt).

„*Parancs:* Különösen a Biene 6 irányában biztosítani.

2. Zeiss alezredes a 46. gy .e. két zlj-ával Crnci-San-Martino vonalból a nyugati csoport ellen nyomul és támadásnak lefolyása közben a Biene 11 és

10-et is elfoglalja. Miután ezen Biene részben ezredes úr támadási sávjában fekszik, a legbensőbb összműködésre Zeiss ezredes úr csoportjával — a támadás utolsó stádiumában — különösen gond fordítandó.

Stadler ezredes.”

D. e. 4 óra 15 perckor Szilágyi-csoport a nagy dolinába érkezett, úgyszintén a Barna-csoport.

D. e. 4 óra 30 perckor Szilágyi századosnak a következő tájékoztatás megy: Helyzet: Halász-század Biene 7 ellen fejlődik és a támadást kezdi.

Biene 3 általunk elfoglalva.

43-oknak parancsa a második védővonalat a Biene 7-től 11-ig megszállani, parancsnoka Wokalek őrnagy.

43-ok a második vonal megszállására utasítandók.

Támadást Szilágyi-csoport azonnal kezdje meg.

Összeköttetés Rajnogával és Barnával megvan-e?

Kratochvil ezredes.”

D. e. 4 óra 50 perckor erős gyalogsági tűz fejlődik ki, amely mindig fokozódik.

D. e. 5 óra 10 perckor Rajnoga őrnagynak parancs megy: támadás a legnagyobb eréllyel végrehajtandó. Ha tüzérségi támadás kell, ez jelentendő.

D. e. 5 óra 15 perckor Rajnoga őrnagytól jelentés érkezik, hogy a támadás folyamatban van, a Biene 7 vonalát az ellenség sűrűn tartja megszállva, vonala ég. Tüzérségi támogatást kér.

D. e. 5 óra 20 perckor Rajnoga jelenti: Ellenség erős tüzet fejt ki. A Halász-század fényes bravúrral, „rajta” kiáltással rohamozott, kézigránáttal elérte az innenső mellvédet, az olaszok szuronyárokban szuronnal védekeztek. Az olaszok nagy erővel ellentámadásba mentek át a Biene 6 felől. Halász fhdgy. megsebesült, Rajnoga őrnaggyal a telefonösszeköttetés megszakadt. Putnoky őrnagy felszólított, hogy az összeköttetést a kaverna 8a-val járőrrel állítsa helyre. A támadás folyamatban volt, puska- és géppuskatűz teljes hevességgel folyt.

D. e. 5 órakor Szilágyi százados az 1. szám alatt mellékelt helyzetjelentéssel jelenti, hogy a Biene 8 elleni támadás sikerült, a Biene 8 és Biene 9 jobbszárnya el van foglalva Szakács által. Biene 11 felől ellenséges előnyomulást jelentenek, Barna-csoport elébe nyomult. Rajnogával összeköttetés megvan. Barna-csoport most fejlődik. A Schiller-csoport, azaz 5. és 6. század, amelyek már előző este a Mészáros dolinától nyugatra felfejlődtek, a Szilágyi-csoport támadásához csatlakozott. Behatolnak az állásba, az olaszok ellentámadásba mennek át, benyomják a balszárnyat, erre támadva, visszaveretnek. Erre az olaszok jobbról támadnak. A veszteségek nagyok. A harc ide-oda hullámzik.

D. e. 5 óra 50 perckor tehát a helyzet az, hogy a Biene 7-nek a balfele, a Biene 8 és 9 jobbszárnya és a Biene 10 el van foglalva általunk, a Biene 11 felől ellenséges előnyomulás van balszárnyam ellen.

A Biene 10 Boross százados által foglaltatott el, amiről Szilágyi százada még nem tudott. A jelentés szószerint így szólt:

Folyó hó 7-én d. e. 4 óra 30 perckor fél század a balszárny támogatására (Biene 10) lett kirendelve. A fél század ellentámadásba ment át, az ellenséget visszaszorította és az eredeti állást három óra hosszat tartotta, majd a túlerő miatt kénytelen volt az ellenség nyomásának engedni és visszavonul a bomba-sorba, hol az ellenség több áttörési kísérletét megghiúsította. Simkovicz-szakasz a Biene 9 balszárnyán volt és az olaszok többszöri támadását visszaverte. Miután az ellenség körülzárta, pár lépésre hátrább lévő futóárokba vonult vissza.

D. e. 6 óra 30 perckor Szilágyi szdstól a következő jelentés érkezik:

Biene 7 felől átkarolás fenyeget, úgyszintén figyelem fordítandó a Biene 11 felé. Tartalékot, lőszert, kézigránátot kérek. Barna szds. elesett, csoportjáról jelenleg biztosat nem tudok.

Sajnos, a saját tüzérség tüze a Biene 9 és 10 elleni támadást eleinte megakasztotta.

D. e. 7 óra 50 perckor Szilágyi szds. jelenti, hogy a Biene 9 és 10 felől átkarolás fenyeget, lőszer, kézigránát fogytán volt, a veszteségek az egész vonalon igen nagyok voltak. A puska- és kézigránáltűz szokatlan hevességgel működött, az ellenséges tüzérség és bombavető a közlekedő utakat, dolinákat és a támadó terepét mindenféle kaliberű lövedékekkel zárótűz alá vették. Hozzájárul ehhez, hogy a saját tüzérség rövidet lőtt, ami miatt egymás után ment jelentés a dandárhoz és tüzérdandárhoz. A saját tüzérség által okozott veszteségek nagyok voltak.

Hogy a Biene 7 ellen irányuló ellenséges támadást ellensúlyozzam és a Biene 7 jobbszárnyát is elfoglaljuk; a Kottán hadnagy parancsnoksága alatt álló 8-ik század a kőbányától d. e. 6 órakor azt a parancsot vette, hogy a 8a. kavernán túl erélyes támadásba menjen át. A század két szakasza raj vonalban, két szakasz pedig a második vonalban felfejlődve indul támadásra és dacára a gránát- és puskatűznek, előnyomulását szépen folytatta. De amidőn a dolinából kiindultak, a tüzérség erős tűz alá vette őket és különösen a 8a. kaverna környékén helyezett géppuska veszélyeztette a támadócsoportot. Kottán hadnagy századparancsnok megsebesült. Marék hadapród átvette a századparancsnokságot és az előnyomulást folytatták. A veszteségek mindinkább növekedtek. Az előnyomulást kb. a második védővonal előtt 150 lépésnyire folytatták, midőn a veszteségek folytán az előnyomulást be kellett szüntetni. A Zeiss-csoporttal az összeköttetés semmiképpen nem volt helyreállítható. Megállapítottam, hogy a Szilágyi-csoporttól balra a Barna-csoport a Biene 11-ből jövő támadást ellentámadással és kézigránátokkal megállította, a Pollák-század emellett óriási veszteséget szenvedett. Hasonlóképpen a Nigrinyi-század, amiért is e csoport a Szilágyi-csoport balszárnyához csatlakozott. Szilágyi századosnak a balszárnya pedig az úgynevezett bombavető sorban volt és tőle balra semmiféle saját csapat nem volt. Amint később ki derült, a Zeiss-csoport a második védővonalig jutott előre.

Az ellenség friss erőkkel végrehajtott folytonos támadásai következtében és a beálló lőszer- és kézigránáthiány folytán az elfoglalt Bieneket tartani nem lehetett és a támadócsoportok lassan az innenső lejtőre vonultak vissza, ahol az ellenség ismételt támadását visszaverték.

D. e. 7 óra 30 perckor a helyzet a következőképpen alakult ki: Az ellenség a Mte. San Michelén erőkkel rendelkezik. Veszteségeit állandóan friss erőkkel képes pótolni. Gyalogsági tüze oly erős volt, hogy a támadó csoport, főképpen a szárnyakon összeroskadt. Tüzérsége fölényes. A támadást ezen erőkkel végrehajtani részletsikerektől eltekintve, nem lehet. Főképpen a balszárny volt a Biene 11 felől erős támadásoknak kitéve és ezen erős ellenséges támadást a Zeiss-csoport volt hivatva ellensúlyozni. De a Zeiss-csoport, amint megállapítottam, csak a második védővonalig jutott előre. Így balszárnyam a levegőben lógott és ismételt ellenséges ellentámadásoknak volt kitéve, amelyek mind fényesen vissza lettek verve, de veszteségekbe kerültek.

Tekintettel a beállított változásokra, új csoportosítást rendeltem el, amely szerint a jobbszárnycsoportot Mayer százados, míg a balszárnycsoportot, melyhez a Barna-csoport részletei is csatlakoztak, Szilágyi százados vette át. A tűzharc az egész délelőtt folyamán folyt. Az ellenséges túlerő ellen erélyesen és fényesen végrehajtott reggeli támadás következtében az ellenség előnyomulását nem folytatta. Látható volt, hogy állását a hegygerincen megerősíti. Nappal az összeköttetési szolgálat nagyon heves tüzérségi és gyalogsági tűz következtében meglehetősen hézagos volt. Jobbszárnyamnak összeköttetése volt a 3-ik ezreddel. A Szilágyi-csoporttal az összeköttetés megszakadt és az egymásután kiküldött járőrök, küldöncök nem tértek vissza.

D. e. 9 óra 20 perckor Fromussa századosnak, a csoporttartalék parancsnokának a következő írásbeli parancsot küldtem:

„Százados úr minden órában küld egy járőrt a Biene 6 és 7 felé. E járőr feladata a helyzetről tájékozódni, az ellenség magatartásáról, esetleg szándékairól jelentést tenni.

Minden járőrparancsnok a járőr után nálam jelentkezik.

Kratochvil ezredes.”

Az ellenséges tüzérség déltájban hevesen lőtte a Biene 7-et és a mögötte lévő területet.

D. e. 11 óra 50 perckor érkezik a 39. dandártól a következő távirat: „Péter és Vokalek őrnagy.

1. A csapatok által elfoglalt állások a végsőkig tartandók. A második vonalba való hátrálásnak csakis tarthatatlan véres veszteségek esetén szabad bekövetkeznie.

2. úgy Kratochvil ezredes, mint Vokalek őrnagy által az összeköttetés Zeiss-csoporttal feltétlenül helyreállítandó (jobbszárny Crncitól 700 lépésre északnyugatra), hogy az ottani hézagok kitöltessenek.

Luxjuwel 39. Op. No. 220/11.”

D. u. 12 óra 15 perckor az alábbi jelentést adtam le:

„1564 Luxjuwel 39. Op. No. 220/14-re jelentem:

Biene 7-ben a kaverna 8a. körül Rajnoga őrnagy eltűnt. Továbbá a Biene 10 mögött Barna százados csoportparancsnok elesett. D. e. 9 óra 45 perckor jött az utolsó helyzetjelentés Szilágyi századostól, azóta minden járőr, küldönc, aki elüldetett, eddig nem tért vissza. Fogságba esett csapatrészekről jelentést nem kaptam. Az ezred azonban tisztékben és legénységben, halottakban és sebesültekben rengeteg veszteséget szenved.

Péter.”

D. u. 1 órakor pedig jelentettem:

„1565. Luxjuwel 39.

Helyzet: Biene 7 előtt nagyban változatlan, összeköttetés jobbra Putnokyval megvan, a Biene 8 felé megszakadt, éppúgy megszakadt a balszárnyon Biene 9, 10-en lévő részekkel és eddig semmiféle járőr nem volt képes ezt az összeköttetést helyreállítani. Egy járőr és küldönc sem jött vissza. Ellenséges tüzéség lőtte a Biene 7-et és az e mögötti területet, összefüggő rajvonal nem létezik, a veszteségek becslés szerint 80%. Péter ”

D. u. 2 órakor a dandárnak egy vázlatot (2. szám alatt mellékelve) terjesztettem be, amelyhez kiegészítésül még a következő jelentés adatott:

Kiegészítés a vázlatához:

Eredeti csoportosítás:

Rajnoga őrnagy B 7—8 1. és 2. század;

Szilágyi százados B 9—10 10., 11. és 7. század;

Barna százados B 11 3. és 4. század.

Tartalék: Mayer szds. 8. szd. és két 43-as szd.

Jelenlegi helyzet: Mayer csoport é. p. 1., 2., 8. szd. és vadászmenetszd. és megszakadt, a vázlat Mayertől balra 10 órakor vett Szilágyi helyzetjelentésen alapul.

Az ellenség Mayerral szemben 80—100 lépésre van. Biene 10 és 11 felvételi állásban az ellenség megerősíti magát.

Zeissal semmiféle összeköttetés, Putnokyval az összeköttetés megvan.

Még rendelkezésemre álló tartalék 1 szd. 43-as. Kratochvil ezredes ”

E napon d. u. 5 óra 25 perckor a tüzérdandár és 39. dandárparancsnoknak a következő jelentést küldtem:

„Pohlfalva és Luxjuwel 39.

Ma ismételtén saját tüzéségünk veszélyeztette rövid lövésekkel a saját rajvonalat. Az eHenség a San Michele-i hegygerincen foglalt állást a mi felvételi állásunkban. Ott dolgozik és exponált helyzetben van. Ha mi épp oly Trommelfeuert adunk a michelei hegygerincre, mint ő adott az utolsó napok-

ban, akkor tüzéségünk egyedül kiveri az ellenséget állásunkból. Kérem ne az innenső lejtőt, hanem a hegyerincet és a mögötte lévő lejtőt lövetni. Legfontosabb része a Biene 7, 8, 9. Péter ”

D. u. 6 órakor a 39-ik dandárnak a következő jelentést küldtem:

„Ellenség saját felvételi állásunkban az egész vonalon végig, jobbcsoportom, a Mayer-csoport nehéz tüzéségi tűz alatt, ugyanilyen tűz a hátsó telepre. A legénység erkölcsi állapota jó, testi állapota kimerült.”

A Mayer- és Szilágyi-csoportnak pedig következő parancs adatott ki éjjelre:

„Intézkedés ma éjjelre:

A Biene 7 és 8 területe mögött lévő osztagok Mayer százados parancsnoksága alá lépnek. A Biene 9, 10 és attól délre lévő csapatok Szilágyi százados parsága alá. Kivételt képez a második védelmi vonalban lévő századból álló Vokaler őrnagy parsága alatt lévő 43-as zlj. Mayer és Szilágyi századosok a szürkület beálltával a területükön lévő osztagokat rendezik és rendezik a parancsnoklási viszonyokat. Barna százados csoportjához tartozott részek Szilágyi parsága alá lépnek. A Mészáros dolinában van a bombasorban kb. 100—120 honvéd Ilkovits zászlós parsága alatt, aki telefonice van velem összekötve. E csoport felett a parságot Boross fhdgy. veszi át. A jelenlegi állás a szürkület beálltával a kilövés és jó védőállás szempontjából javítandó és védelemre berendezendő, mi célból úgy Mayer, mint Szilágyi utászrészletet kap.

Az összeköttetés jobbra-balra helyreállítandó. Parancsnoklási viszonyok rendezendők. Lőszer, gránát amennyi szükséges, igénylendő. Telefonösszeköttetések helyreállítandók. A sebesültek és halottak elszállítására munkásosztagokat kértem. Az étkezés elosztását a csoportparancsnokok végzik. A tüzéséget felszólítottam, hogy a Michelén csak a gerincen lévő felvételi állást lőjje és a mögötte lévő lejtőt, de ne az innensőt. Nincsen kizárva, hogy még az éj folyamán egy segítőcsapatok által végrehajtott ellentámadás végrehajtatik. Ez esetben, hogy a tüzéség a saját rajvonal helyét lássa, piros és zöld rakéták egymásután közvetlenül kilövendők. A csoportparancsnokok egyes fel nem derített részekről tájékozódjanak, szerezzék be a kellő adatokat és tegyenek jelentést.

Géppuskák készenlétebe helyezendők, hogy az ellenség részéről bekövetkező támadást erélyesen visszautasítsák.

Kiadatik Szilágyi, Mayer századosnak és Takács főhadnagynak.

A csoportosítás, parsági viszonyok, géppuskák elhelyezéséről, a rendezésről ide a nap folyamán jelentés teendő. Kratochvil ezredes ”

E délután folyamán a Boross-század az ellenség 5 heves támadását verte vissza a bombasorban, egy olasz századost és több fő'glyot ejtve. D. u. 1 Órakor a Sinkovicz-szakaszt az olaszok megtámadták, behatoltak a futóárókba, de onnan szuronyharccal kiverettek.

Augusztus 7-én d. u. 7 óra tájban, amikor a saját nehéz tüzérség a bombavetősorban lévő vonalunkat erősen lőtte, az alagútban tartózkodó Vingai 8-ik táb. á. ezredbeli hadnagy, ki mint megfigyelő az alagútban, hogy tüzércsoportjának személyesen tegyen jelentést, saját elhatározásából, kezében egy karabéllyal, erős tüzérségi tűzben, majd miután észrevették, géppuska- és gyalogsági tűzben, a második védővonalba szaladt és onnét küldött küldönc útján a tüzérséghez írásbeli jelentést és helyzet értesítést a 4-ik ezred parságához.

D. u. 8 óra 20 perckor Szilágyi százados a következőket jelenti:

„Veszteségek nagyok. Igen csekély létszámú legénység a Biene 8 és 9-től délre lévő nagy dolina északi szegélyén a Biene 8 alagút külső kijáratát, a Biene 9-hez vezető jobbszárny futóárok közepét a dolinától a 12-ik kavernához húzódó árkot és kerítést megszállotta; saját tüzérségünk délután 7 óra 45 perctől a saját állásunkat és a megszállottakat szétlőtte, összeköttetésem nincs, tüzérséget kérem azonnal értesíteni. A dolinában és alagútban lévők helyzete igen kritikus.”

Szilágyi százados megerősítésére 3 szakasz a 43-októl előre rendeltetett, a Mayer-csoport megerősítésére 2 szakasz 43-as. Az éj folyamán elrendeltetett, hogy az 1-ső és 3-ik ezredbeliek kivonassanak, ami meg is történt. Éppúgy kivonattak a raj vonalban lévő 11-es vadászljbeliek is.

D. u. 10 óra 30 perckor Mayer szds. írásban a következőt jelenti:

„D. u. 7 óra 45 perckor a B. 8. és 7-ből támadást intéztek délkeleti irányban. A századok ezen támadást erős tüzeléssel fogadták, minek következtében ez meg is állíttatott. A tüzérségi tűz ez alkalommal igen hathatós volt, de a színes rakéták használata ellenére több lövés saját csapatainkat is érte. A támadás 9 óra 45 perckor 20—30 lépésre arcvonalunk előtt megállíttatott. A századok, melyek a nehéz tüzérségi tűz és bombaharcban sokat szenvedtek, egy szakasz erősbítést kértek, mely az ezredparancsnokság által ki is rendeltetett.

A 8. szd. jobbszárnyához zárkózva volt 3. ezredbeli osztagok igen heves tüzérségi tűzben állottak, minek következtében ezen erősen lőtt területről elhúzódtak. Az összeköttetés helyreállítása céljából Häuser alezredes úrnak jelentés tétetett.
Mayer szds.”

Az ellenség d. u. 7 óra után nagy hatású zárótűzet adott le a Michelére, a Michèle keleti lejtőjére és Cotici felé a közlekedő utakra, az összes tüzérség és bombavetőkből. Ezen zárótűzzel az egész hegyet füstfelhőbe borította, úgyhogy a füst a földön szétterjeszkedett.

D. u. 7 óra 45 perckor és 8 órakor úgy a Mayer-, mint a Szilágyi-csoport ellen az ellenség támadásba ment át, melyek azonban mind a két csoport által fényesen visszaverettek. Az ellenség szándéka, hogy a Szilágyi szds. balszárnyát átkarolja, meghiúsult.

Délután 10 óra 20 perckor a következő helyzetjelentés megy be a 39. dandárhoz:

„Ellenséges támadást Szilágyi—Mayer-csoportok visszaverték, veszteségek nagyok, tartalékom már nincs, kérek tartalékot sürgősen.”

Erre Kuskó százados megcsappant létszámmal hozzám beosztott és a kőbányában nyert elhelyezést.

Az állásban a futóárkokban és közlekedő utak mentén rengeteg halott és be nem kötött, már egy-két napja fekvő sebesült van. Ezeknek elszállítására kértem három Bauabteilungot és azonkívül a h.o.e.ü-itől személyzetet, kik a sebesülteket bekötözték, mert saját sebesültvivőink nagyrésze elesett.

Augusztus 8-án a lefolyt éjszakán történt eseményekről a következő helyzetjelentés ad felvilágosítást:

„1573. Oláh Pohlfalva 1916, VIII. 8. d. e. 8 óra 45 perc. Az éj folyamán állandóan kísérletezés ellenség részéről balszárny megkerülésére. Meghiúsultak. Szilágyi-csoport közepe ellen d. e. 4 óra 45 perckor erős olasz osztag támadott egy olasz százados parsága alatt, aki súlyosan sebesülve behozatott és meghalt. E támadás visszaverett.

D. e. 5 óra 30 perckor balszárny ellen újabb támadás, mely visszaverett. Ugyanekkor saját vonalba két saját tüzérségi löveg becsapódott. Ellenség tunellt lángvetőzte és büzbombázta.

Helyzet jelenleg: „Mayer-csoport, erős tüzérségi tűz, Szilágyi-csoportnál erős és állandó puska-, géppuska- és tüzérségi tűz.”

Reggel 1 órakor a 39. dandár parancsnoka a következő parancsot adta ki:

„Kiegészítésül a 20. h. gy. hdo. parancsnokság Op. No. 220/40. számú parancsára rendelem:

1. A saját csapataink által jelenleg megszállt vonal *feltétlenül* megtartandó.

2. Ezennel a következő csoportok helyezettnek parancsnokságom alá:

a) Häuser alezredes csoportja (3. h. gy. e. I.; Î4III.; a 17. h. gy. e. *y*₂I. és a 1. h. gy. e. egyes részei); Wippachtól a Biene 6-ig (mint ezideig); Schranz ezredes a Valloné völgybe bevonultatandó, helyette a parancsnokság Falk százados által átveendő.

Hauser alezredes által az ellenség áttörése a II-ik felvételi állásból meg hiúsítandó. Ezen célból még az éj folyamán a Micheli-szakaszból kivonult saját ezredrészei rendelkezésére bocsájtandók.

b) Kratochvil ezredes (4. h. gy. e. 8. százada, Kuskó $\frac{1}{2}$ zlj. és a 43. gy. e. két százada) csatlakozva Häuser alezredes csoportjához a birtokban lévő állásban.

Az éj folyamán ott beérkező Kuskó $\frac{1}{2}$ zlj-al az 1. és 3. h. gy. e. összes részei felváltandók. Az egyedik ezred felváltott csapatai a Valone-völgyben, a 3-ik h. gy. e. csapatai a 3-ik h. gy. e. parancsnoksághoz utasítandók bevonulásra.

A Kratochvil-csoportban lévő 43-ik gy. e.-beli századok ezredtartalék gyanánt visszavonandók.

c) Vokalek őrnagy csoportja (43. gy. e. 5 százada) II-ik állás Michèle mögött Crncitól a Biene 10 felé vezetendő kőfalig. Vokalek őrnagy által a jobbszárnyán lévő honvéd- és vadászlegénység kivonandó s Coticiba a dandárparancsnoksághoz irányítandó. Vokalek őrnagy a Klein ezredes San Martino csoporttal (17. h. gy. e.) az összeköttetést fenntartani tartozik.

4. A kötelékek az éj folyamán rendeződnek.

5. Ezen parancs még az éj folyamán *feltétlenül* végrehajtható. Keresztülvitele d. e. 6 óráig távbeszélő útján ide jelentendő.

6. Ledniczer ezredes törzsével Coticiben maradt.

7. A 81. h. gy. dandár, 3. és 4. h. gy. e. és Vokalek őrnagy részére mellékelten kiadott Op. No. 220/40. alatti 20. H. gy. h. d. o. parancsnok betekintés után *azonnal* ide visszaküldendők. Az 1. h. gy. e. ezen parancs tartalmáról a 4. h. gy. e.-nél tájékozódják.

8. Kiadatik: 81. h. gy. dand. parság. 3. és 4. h. gy. e. és Vokalek őrnagynak. Stadler ezredes.”

Az elmúlt 24 órai harcokban ejtett olasz foglyok a 141., 142., 70. és 71. ezredhez tartoztak. Éjjel azonban friss csapatok érkeztek, amennyiben 4 óra 45 perckor a Szilágyi-csoport ellen igen erős olasz osztag támadott, mely alkalommal egy olasz százados elesett. Az illető 20. regimento Granatiere di Sardegna, 24a. Divisione tartozott.

Vázlat a Mayer-csoportról reggel 8 órától 3. szám alatt, a Szilágyi-csoportról 10 óra 15 percről 4. szám alatt van mellékelve.

A Szilágyi-csoportnál állandóan erős puska-, géppuska- és tüzérségi tűz. Dél előtt a Szilágyi-csoport ellen újabb erős ellenséges támadás indult meg, amely kézigránáttal, puska- és géppuskatűzzel d. e. 10 óra 20 perckor visszaveretett.

A Gernya- és Böhm-csoportnak d. e. 11 óra 45 perckor a következő sürgöny ment:

„Mészáros dolinából a Biene 8 mögött d. e. 10 órakor jelentik: d. e. 9 és 10 óra között figyeltetett saját tüzérségünk tüze. Két irányból jött: Devetakiból és Cotici irányából. A Devetaki-i lövések mind pontosan az ellenség vonalába estek. A Cotici-irányából jött lövések közül átlag minden negyedik lövés rövid volt. Összesen 10 rövid lövés olvastatott, ami arra enged következtetni, hogy egy ütegnek egy ágyúja rosszul van irányítva. Egy ilyen lövés két honvédet súlyosan megsebesített.

Kérem ezen ügy megvizsgálását.

Péter.”

A Mayer-csoport gránát- és srappeltűz alatt volt. Az ellenség állásait megerősítette, páncéllőresek épített be. Délután 5 óra tájban az ellenség zárótűzet adott és úgy a Szilágyi-, mint a Mayer-csoportot és ezredparancsnokságot nehéz bombákkal és ágyúkkal lőtte. Ez a tűz az esti órákig tartott.

Délután 8 óra 10 perckor még mindig erős ellenséges tűz volt. Szilágyi-csoport nehéz tüzérségi és bombavető tűz alatt. A Schönbrunn-alagút nyugati kijáratánál állandóan kézigránát és bomba harcok. A lőszer, kézigránát,

étkezés kiszállítása a Szilágyi-csoporthoz csak nagy veszteségek árán lehetséges. Szilágyi századosnak elrendeltem, hogy a balszárnyat, amely teljesen védetlen volt, kanyarítsa le és igyekezzék az összeköttetést megkapni a II-ik védővonallal. Azonkívül elrendeltem, hogy egy tisztjárőr induljon hátra a Zeiss-csoporthoz, hogy tájékoztassa a helyzetről és arra bírja, hogy e csoport legalábbis egymagasságba jöjjön balszárnyammal, miáltal e szárny tehermentesítve lesz. A járőr Molnár hadnagy parancsnoksága alatt d. u. 6 órakor nehéz viszonyok között elérkezett a Zeiss-csoporthoz. Az összeköttetés helyre volt állítva.

Ezidőben érkezett a 20. h. o. parancsnokságától a következő elismerő *sürgöny*:

„Luxdelta 20, 677. 1916, VIII. 8. d. u. 5 óra 20 perc, Péter A 4-ik ezrednek dicsérő elismerésemet fejezem ki hősiesség magatartásáért, melyet állásaink, különösen a Schönbrunn-alagút keleti kijáratánál megtartásában tanúsított. Az alagútjárat birtokbantartását, mint az ellenakció kiindulásánál igen fontos pontot továbbra is az ezredre bízom.

Luxdelta 20. Op. No. 221/18.”

Augusztus 8-án d. u. 5 óra 45 perckor a Mayer-csoport tőlem a következő parancsot kapta:

„Rettegh hadapród, aki kb. 35 emberrel a 11. és 12. kaverna dolinában van az ellenség által körülvéve, felszabadítására, valamint, hogy a Biene 6-ban lévő 3-ik ezred osztagaival jobb összeköttetést és kapcsolatot, melyet a dandár elrendelt, kapjunk, Mayer a szürkület beálltával csoportjával előnyomul, felszabadítja Rettegh hadapródot és a 35 embert és a kőfal mentén állást foglal, ott megerősíti magát, jobbszárnya a régi 3-ik védővonal futóárkára támaszkodik. Járőrök a 8a kaverna felé küldendőek, ez elfogalandó, lehetőleg foglyok ejtendőek.”

Mayer-csoportnak erre a célra rendelkezésre állott a 8-ik század Marék zászlós parancsnoksága alatt. Mauer főhadnagy parancsnoksága alatt a 16/43. és a Kaszás század. Ezen parancs a következőképpen lett végrehajtva: A sötétség beálltával a 8a kaverna felkutatására Ákos őrmester egy járőrrel kirendeltetett. Ezen járőr a kavernát megközelítette, az ott volt olaszokat visszaűzte, kik az ott elhelyezve volt géppuskát is visszavitték. Ezen tény bejelentése után úgy Marék zászlós, mint Mauer és az időközben rendelkezésre bocsátott 9-ik Kaszás századnak az a parancs adatott, hogy saját állásunk a Biene 7 felé előrevitessék, Szilágyi-csoporttal az összeköttetés helyreállíttassák és a 8a kaverna lehetőleg visszafoglaltassék. Ezen célból a Kaszás század a Mauer századtól ba^ra fejlődött, balszárnyával a Biene 8-hoz vezető futóárakra támaszkodva, Járőr vezetőül kirendelve.

Ennek befejezte után, hogy az összeköttetés minden körülmények között megtartassék, jelentést követeltem és ennek beérkezte után elrendeltetett, hogy a század a legnagyobb rendben kis csoportokban kezdje meg 20—30 lépés hosszúságú szökkelésekkel az előnyomulást. Kaszás századnak

különleges feladata a Feldheim hdgy. (Szilágyi zlj.? jobbszárny) szakaszához zárkózni és a kaverna 10-ben elzárt Rettegh hadapród és 30 bajtársát kiszabadítani. Ezen előnyomulás a sötétség bekövetkeztében bár nehezen, de a legnagyobb rendben történt. A századok a nekik kiadott vázlatok visszatérjesztése után az előreszökélés mérvét bejelentették.

A Mayer és Szilágyi csoporttól reggel 5 órakor a következő jelentés érkezett:

„Péter 16. VIII. 9. d. e. 5 óra 40.

A zlj. előnyomult a II. védővonalból a 275. magaslat felé és a következő helyzetet érte el. Wagner zászlós 8/4. század a II. védővonal és a 8a. kevernához vezető futóárok elágazásánál, a balszárnya kb. 180 lépésre a II. védővonal előtt. Ehhez zárkózik balra Mauer fhdgy. 16/43. szd. és ettől balra a Kaszás fhdgy 9/4. századdal, melynek balszárnya a Feldheim hdgy osztagához zárkózik. Felderítő járőr a 8a. kavernát felkutatta, azt megszállva nem találta. (Nem a kaverna 8a. volt, hanem egy előtte fekvő tiszti fedezék.) Megszállása a virradat előtt lehető nem volt. Maver százados”

„Péter 1916. VIII. 9. d. e. 5 óra 45.

Helyzet általában változatlan, időnként rövidebb ideig erősebb puska-tűz, mely leghevesebb és legtovábbtartó délelőtt 5 órakor volt. Alagút kijáratánál ellenség részéről több bedobott kézigránát, ugyanott fűrés és csákányozás hallható, miről az állás mélyítésére, futóárok készítésére lehet következtetni.

Szilágyi százados.”

Augusztus 9-én délelőtt 6 órakor kaptam a következő parancsot:

„Cotici 1916. VIII. 9. d. e. 8 óra.

A 20. h. gy. h. o. op. No 222/2. parancsára: Birtokunkan lévő állás VIII/10-re virradó éjjelen az anyag Noveloba visszaszállításával — üritendők. Addig szívós vitéz kitartás a birtokban lévő állásban.

A nehéz és a könnyű tüzérség részeinek a megszállandó 3. vonal mögé való visszavonulás folyamatban.

Ez csakis a csoport- és ezredparancsnokok tájékoztatására szolgál. Tovább telefonálása tilos.

A 81. h. gy. dand. parság álláspontját Gabrije dln-ra helyezze át. Emellett a távbeszélő összeköttetés egy percre sem szakítható félbe. Küldőncvonal létesítendő.

A Lednitzer ezredes parancsnoksága alatt álló 1/20. hegyi lövész szakasz utasítandó, hogy nemcsak a mindezideigi célok ellen, hanem szükség esetén a Mte. San Michelen levők ellen is a Biene 10. bezárólag működjék.

Kiadva 81. h. gy. dand., 3. és 4. h. gy. e. és Vokalek őrnagynak.

Stadler ezredes.”

Augusztus 9-én virradatkor az ellenség a Mayer-csoport előretolását észrevévén, azt nagy erővel megtámadta. Az olaszok rajvonalunkat már 60 lépésre megközelítve, igen heves puskatűz alá vették, mire hirtelen megfordultak és visszafutottak. Marék hadapród ezen pillanatot felhasználva a 8a. kaverna elfoglalása céljából, támadásra indult és a kaverna 8a.-ig a kúpra hatolt és azt elfoglalta, amely támadáshoz a Maurer század is csatlakozott. Csak az ellenük egy dolinából felfejlődő ellenség és a tüzérség' közreműködésének hiánya állította meg ezen bátran és halálmegvetéssel előretörő csoportot, amely az ellenség pánikszerű visszavonulását felhasználva, tüzérségi támogatás mellett volt állásainkba, a Biene 7-be, behatolt volna. Az ellenségre ezen vakmerő támadás mély benyomást keltett.

Az ellenünk időközben fejlődő ellenséges tűzhatás egyrészt a nagy erők fejlődése, másrészt az átkarolás veszélye miatt a támadás beszünttetett és a kiindulási helyre való visszahúzóadás elrendeltetett.

A visszavont két század azon a helyen, melyet virradatig elért, egész napon át több támadást vert vissza, minek megerősítésére Dückstein zászlós géppuskás szakasza is kirendeltetett. Ezen utóbbi géppuskás szakasz igen jól választott helyről az egész előterepet és a Biene 7. futóárkának részeit pásztázhatta, egy géppuska pedig a Michèle nord felé is működhetett.

Az események a másik balszázadnál Szilágyi százados jelentéséből szó szerint vették:

9-ének délelőttije majdnem állandó váltakozó hullámzó harcokkal telt el, jobbra balra tőlünk támadó saját csapatok támogatása, segítség az ellenséges ellentámadások megtörésében, saját arcvonal elleni megújuló támadások visszaverése és az olasz járőrök guerilla harcainak visszautasítása és mindezen nehéz teljesítményeket végezte kifogástalanul legénységünk testben, lélekben kimerülve, éhezve, szomjazva, soraiban megritkítva, sokszor lőszer és kézigránát nélkül és sajnos igen gyakran saját tüzérségi tűzben.

A tőlünk balra lévők nem tudván magasságunkban előrejönni, bal-szárnyunk a levegőben lógott és midőn a jobbszárnyunkhoz csatlakozva volt Kaszás csoportot az ellenség egy dolinába bevetve elfogta, ezen szárnyunk is fedezetlen maradt.

9-én délután 1 órakor az alagút hátsó kijáratát is megközelítette az ellenség, felülről kézi bombákkal ostromolta, a mellékbejárat melletti löszraktárt felgyújtotta.

Délután 4 órakor az alagutat védők helyzete reménytelennek látszik. Az alagút belső képe is leírhatatlan. Gyér világítás, bűzös levegő, halottak, sebesültek jajgatása, az olasz kézigránatok robbanása, a betóduló sűrű füst és a szótlan harcosok ...

Az esti órákban az ellenség az alagút hátsó kapujának ostromával csodálatosképpen felhagyott.

Bámulatraméltó volt minden egyes ember működése. Ha valahová egy ember kellett, mindjárt akadt jelentkező, ha nem is volt a szakmája. Tele-

fonisták küldönc szolgálatot végeztek, a küldöncök sebeket kötöztek, sebesültvivők fegyverrel álltak őrt az alagút kijáratánál...

Délután 10 óra tájban jött a visszavonulási parancs, öröm, mert megszabadulást jelentett, fájdalom, mert az egy éven át védett véráztatta helyet az ellenségnek oda kellett ajándékozni és végül büszkeség, hogy négyes honvéd állt legtovább a helyén és hagyta el utoljára a Mte. San Michelét!”

Délután 4 órakor érkezett a következő parancs:

„39. h. gy. dand. parság. 222/12. Cotici 1916. VIII. 9. d. u. 4 óra. A 20. h. gy. hdo. parság Op. No 222/7. parancsára rendelem:

1. A jelenlegi harc vonal ma éjjel a III. védelmivonalba (Pristanti—Lokvica nyugat—Oppachiasella kelet) visszavonatik.

2. Az új vonal a 17. gy. hdo. által lesz megszállva.

3. A 20. h. gy. hdo. Comen környékén pihenőbe helyeztetik. 3. h. gy. e. Preserje, 4. h. gy. e. Suta, 17. h. gy. e. Comen 81. h. gy. dand. parság Comen, 39. h. gy. dand. parság Suta.

4. Végrehajtás:

a) A gyalogság zöme a harc vonalból való visszavonulását 9-ről 10-re éjfélkor kezdi meg.

A jelenlegi vonalban utóvédek a honvédség által visszahagyandók és pedig oly erőben, hogy az első vonal gyengítése észrevehető ne legyen. Ezen utóvédek d. e. 2 órakor vonulnak vissza és az állásban egy gyér vonalat hagynak, mely utóbbi vonal d. e. 3 órakor visszamegy.

5. A visszavonulás eszközlendő:

a) Szűcs százados (17. h. gy. e.) az Isonzó szakasz mögött álló menetszázadokkal a 81. h. gy. dand. parság által a Rubbia kastély park útján — Gabrije Grn.—San Gradó di Merná-n át Segeti táborba. Ott étkezés, azután tovább. A menetszázadok „S” táborban a 17. gy. hdo. parságnál jelentkezni tartoznak.

b) A 11/41. gy. e. taliga úton Boschini Garije Din.—Gabrije Din.—Valone—Lokvicán át Segeti táborba, hol a 34. gy. dand. parsághoz bevonul.

c) 3. h. gy. e. 238-on át, közvetlen északra a taliga úton —242—Valoné—Lokvica—Segeti táborba, ott étkezés után tovább.

d) 4. h. gy. e. és 11. vadászok. Cotici—Lokvicán át Segeti táborba, ott étkezés, azután tovább.

e) III/43. gy. e. (Vokalek őrnagy) Alsó Cotici—Devetaki—Lokvicán át Plensky tábor.

f) 1/20. hegyi Gerd, szakasz a 81. gy. dand. parság által Gabrije Grn—Lokvicán és a Segeti táborból előre küldendők.

6. Elszállások a Segeti táborból előre küldendők.

7. Ma a tartalék élelemadag elfogyasztandó.

8. összes sebesültek, lehetőleg sok anyag és minden harceszköz elhozandó.

9. A csapatok kivonása és visszamenetele a legnagyobb csendben és az ellenség által észrevétlenül hajtandó végre.

10. A segeti táborba érkező honvéd csapatok parancsnokai beérkezés után nálam jelentkezni tartoznak. (Táborparság Segeti-nél.)

11. Kiadva: 81. h. gy. dand. parság, 8. és 4. h. gy. e., 11/41. gy. e. III/43. gy. e. A parancs átvétele távbeszélőn jelentendő. Stadler ezredes ”

Erre a következő intézkedéseket adtam ki:

„Szilágyi százados, 1916. VIII. 9. d. u. 5 óra 45.

Szürkület beálltával kisebb járőröknek fontos pontokon való visszahagyása mellett az egészszel „S” tábor.

Legnagyobb csend.

Titoktartás.

Visszahagyott járőrök talán egy órával az indulás után szintén oda.

Kratochvil ezredes.”

Később délután 8 órakor ugyanezt a parancsot Szilágyi századosnak újból elküldtem.

„Mayer százados, 1916. VIII. 9. d. u. 6 óra 45.

Éjjel 12 órakor a Mayer csoport feloszlik. A 43-ok ezredükhöz bevonulnak. Dühstein, Marék osztagaikkal Lokvicán keresztül „S” táborba. Ott százados úr átveszi a gyülekező négyesek felett a parancsnokságot, ugyanott csatlakozik a 11-ik vadászszázad, ott étkezés, étkezés után indulás Sutára.

Titoktartás, legnagyobb csend.

Telefonparancsokat osztogatni nem szabad.

Kratochvil ezredes ”

„Vokalek őrnagy 43. gy. e. 1916. VIII. 9. d. u. 6 óra 30.

Szilágyi százados csoportja, mely egynéhány honvédből és Brahr. hadnagy parancsnoksága alatt álló 43-as osztagból áll, utasítást kapott, hogy a sötétség beálltával észrevétlenül bevonuljon.

Brahm hdgy azután ismét a 43. ezred kötelékébe lép.

Maurer főhadnagy, aki jelenleg a II. állásban van, azonnal őrnagy úr parancsnoksága alá lép.

A 8. honvédszázad maradéka és két géppuska, Marék zászlós, éjjel 12 órakor a visszavonulást megkezdi. Kratochvil ezredes.”

„Russay dr. 1916. VIII. 9. d. u. 7 óra.

A segélyhely Coticiből éjjel 2 órakor elindul S. táborba. Ott étkezés, onnan menet Sutára. Sebesültek és betegek mind elszállítandók. Rupai segélyhelynek parancs kiadva. Kratochvil ezredes.”

„Pálffy e. ü. zászlós, 1916. VIII. 9. d. u. 7 óra 50.

A rupai segélyhely ma éjjel a sebesültek és betegek elszállítása, de legkésőbb 3 óra után Segetibe menetel. Ott étkezés, onnan menet Sutára. Az esetleg még ott lévő 4. ezredbeli részek, törzskönyha, stb. mind a sötétség beálltával útbaindítandók. Kratochvil ezredes.”

A küldöncszolgálat Szilágyi századoshoz nagyon meg volt nehezítve s egyik küldönc a másik után elesett. Ezért a visszavonulási parancsot 3 kiállításban, 3 külön küldönc által küldöttem el. A sötétség beálltával sikerült a küldöncöknek Szilágyi századoshoz beérkezni kézbesítve a parancsot a visszavonulásra s az összes anyagok és bombavetőek elszállítására, óvatosan, egyenként, szökelésszerűen megközelítették a második védővonalat s onnan folytatták a gyülekezést a kőbánya felé. Összinté nagy öröm keletkezett, mikor a 3 napon át legkritikusabb és legveszélyesebb helyzetben levő Szilágyi csoport megérkezése valónak bizonyult.

A 4. h. gy. e. az elmúlt napokban dicsőségesen és fényesen harcolt. A túlerőben levő ellenség mindig friss új erőket dobott harcba, de a 4. ezred ércfalán mindenütt megtört támadása. Így 6-án délután, mikor a Michèle nyugati kúpján Bartolffy 1. ezredbeli áttört és a Crnci felé közeledett, hogy az áttörést teljes mértékben megvalósítsa, szemben találta magát Kuszko 4. ezredbeli százados két századával, aki megakadályozta az ellenség terjeszkedését. Még aznap éjjel a 4. ezrednek két zlja ellentámadásra rendeltetett a Michélére, hol az ellenség megvetette lábát. 7-én reggel, amikor úgy látszik az ellenség szintén támadásba ment át, ezen támadás találkozott a 4. ezred ellentámadásával. Az ellenség támadása a Biene 7., 8., 9., 10. vonalában nemcsak megakadt, hanem ezekből a Bienékből legnagyobbbrészt kiszorított és csak a balszárnyam ellen indított erős támadása akadályozta meg, hogy ezen Bienéket 3 napon át is tarthassuk. Így ezen hatalmas ellenséges támadás megállított.

Az ellenség 7-én úgy mint 8-án, éjjel-nappal friss csapatokkal támadta meg a 4. ezred hősi módon küzdő gyöngé századait. De törekvése nem sikerült. Fényesen visszaverettek támadásai, sőt helyenként a védők ellentámadásba mentek át. A Schönburg alagút, amely a Biene 8-ba torkollik, saját kezünkben volt, onnan minden pillanatban megkezdhető lett volna a Michèle visszafoglalása. Az ott lévő 4-es honvédek Szilágyi százados parancsnoksága alatt befészkeltek magukat az ellenséges arcvonalba és onnan géppuskáikkal fájdalmas veszteségeket okoztak nekik. Az ellenségnek minden kísérlete, hogy lángvetővel, kézigránatokkal, búzbombákkal stb. birtokába ejtse ezt az alagutat, hiábavalónak bizonyult.

9-én reggel, amikor a Michèle kiürítése terveztetett, a Mayer-csoport egy ellenséges támadást fényesen visszavert, ellentámadásba ment át és elfoglalta még a Mte. San Michèle keleti kúpját. Onnan csak azért vonult vissza, mert oldalban nagy erők által veszélyeztetve volt.

A 4-ik ezrednek ezen makacs magatartása, szívós védelme lendületes támadásai az ellenségnek nagy erőit vonták magukra, megakadályozták és lehetetlenné tették neki, hogy a Mte. San Michelét birtokba ejtse. A 4-ik ezred hősi magatartása lehetővé tette, hogy tüzéségünk a Mte. San Micheléről akadálytalanul eltávozhasson és így egész nehéz tüzéségi anyagunk biztonságba helyzetetett. Az ellenség dacára annak, hogy Görzöt már elfog-

lalta és hogy egészen a Wippachig jutott előre, a Mte. San Michèle megszálló őrségét támadni nem merte.

10-én d. e. 2 óra után hagyta el a 4-ik ezred parsága és 3 órakor a 4-ik ezred utolsó részei a Mte. San Michelét.

Vérvő szívvel hagyta ott minden honvéd a dicsőséges, véráztatta sziklatömböt. 13 hónapja harcolt a 4-ik h. gy. ezred Mte. San Michelén és környékén. Fényes, gyönyörű harcokban és haditettekben megghiúsította az ellenségnek az előnyomulást. örökké dicsőségesnek maradnak a Peteano Boschini nevei, Michèle Nordhang nehéz, de gyönyörű tölcsérharcai, magán a Mte. San Michelén és főképpen a San Martinónál folytatott harcok napjai, ahol az ezred az ellenségnek többszörös sikerült áttörését megakadályozta és az ellenséget visszakergette. Maga az ellenség is elismerőleg nyilatkozott a Mte. San Michelén harcoló hősi osztagokról. Az olasz újságok egyhangúlag kiemelik, hogy az olasz csapatok legutóbbi tömegtámadásaik alkalmával is a Mte. San Michèle hős védőit találta legharciasabbnak.

Ezzel lezáródott a Mte. San Michelei események története, amely oly szoros dicsőséges kapcsolatban van a magyar királyi 4-ik honvéd gyalogezreddel. Kratochvil Károly s. k. ezredparancsnok.

A tényeknek megfelel: Mayer Imre s. k. százados, Szilágyi István s. k. százados, Pollák József s. k. főhadnagy, Kuzskó Endre s. k. százados, Szakács Árpád s. k. hadnagy, Molnár Béla s. k. hadnagy, Boross Gábor s. k. százados

A Monte San Michelétől, amelynek gránátépte sziklái annyi ezer hős magyar honvéd vére festette pirosra, az ezred költője: Jámbor Lajos a következő, minden négyes honvéd szívéből jövő gyönyörű költeménnyel búcsúzott el.

BÚCSÚ A SAN MICHELÉTŐL

Isonzó völgyéből vad sirokkó támadt,
 Hull a tüzeső és az acélzápor;
 A Halál csontökle veri a sziklákat
 S vigyorogva bámul a szemünkbe százszor ...
 Hajh! de már sok vihar zúgott el felettünk!
 Hajh! de már acéllá szilárdult a lelkünk!
 Törhetnek, dőlhetnek a védőfalak:
 Négyes gárda végig a helyén marad!

Tombolhat a dühös pokoli fergeteg:
 A Négyes még az úr a San Michelén!
 Mind bízik, mind kitart; hős szívük nem remeg,
 Bár minden tizedik áll már a helyén!

De a fáradt karok tízszeres erővel
 Verik — töltény fogytán — irtó kő-esővel
 A hegyre zúduló bős ellenséget:
 „Monte San Michelét nem adjuk néked!...”

Az a véres állás minthogyha lett volna
 Kis családi fészünk, ős szülei ház
 S mintha az a hegy is csak érezte volna,
 Hogy rajta egy darab Alföldünk tanyáz:
 Napsugaras puszták aranyszívű népe,
 Aki dalolva megy gránátok tűzébe,
 S mindhalálig védi a földdarabot,
 Melyet vérhullása szentté avatott...

Ámde jön a Parancs — eddig még nem hallott. .
 Csüggedten lankadnak le a hős karok,
 S földresütött szemmel — egy-egy élőhalott! —
 Mennek le a hegyről a bús magyarok.
 Oda az a halom, melyért egy év óta
 Annyi ezer „Négyes” küzdött és vért onta,
 Melynek minden köve, bokra ismerős ...
 Oda a büszke név: „san-micheli hős! ...”

— El a könnyel, fiúk! Hisz' ahol ti álltok,
 Szentté lesz ott minden talpalatnyi föld!
 Emlétek megőrzik a feldúlt állások,
 S dús temetőjével a Vallone-völgy ...
 Akárhogy dühöngjön ez a vad sirokkó:
 Nem tépheti le a babért a sírokról,
 S nem moshatja le a dülő fergeteg
 Rólatok a „san-micheli hős” nevet! . .

1916 augusztus.

Jámbor Lajos
 tartalékos hadnagy.